

Лихі то були роки, як і сам „батько“ з своєю ватагою відчайдушних головорізів. І, ніде правди діти, ватага таки сумлінно додержувала свого девіза: грабувати, вбивати, нищити — скрізь і все. А втім — „батько“ не перевершив поміщиків. Іванківські вже так дбайливо „залили селянам сала за шкуру“, що вони за кілька верстов обминали і масток і землі поміщицькі.

— Через те, — як розповідають добровальці, — і битий шлях до повітового міста тягнеться „на гак укругову“.

* * *

Тепер добровальці їздять новим — навростець — шляхом. Та й не тому тільки, що — навростець. Новий шлях біжить поруч комун і колективів, які з року-в-рік, із дня-у-день, мов велетенські гриби по дощі на доброму ґрунті, ростуть, наливаються свіжим соком.

Недалечко цього шляху, саме в колишньому масткові поміщицькому, квітне міцний здобуток великого Жовтня — зразкова циганська комуна. І коли напередодні другої більшовицької весни райони рапортували урядові УСРР про свою готовість стати до бою в боротьбі за хліб, від добровальського до столиці котилося телеграфним дротом:

... Добровальське спільно з комунами зустрічає весну сто-процентною колективізацією й відкриттям другої циганської комуни з циган, що перейшли з Басарабії всім табором.

І. МУРАТОВ

Член централ. роб. укр. студії ВУСПП

ЛІРИЧНЕ

Не надумана ржа
поетичних химер —
Це поривами ліг
атрамент на папер.
Монументів ґранітних
не треба мені,
Безімянним нехай
мій спів
дзвенить.
Хай у чорних копальнях,
на колгоспних лавах
Пісні моєї
лине
луна.
Не німим глядачем
я дивлюся на те,
Як життя в нас
бушує

росте,
 цвіте.
 Бачу, бачу ростуть
 Тракторбуд,
 Дніпрельстан,
 та в надхненні пустому
 я не розтав.
 Знаю —
 труднощі
 шляхом нашим лягли,
 Ікла вищерив ворог,
 чекає з імлі...
 Не комусь —
 я роботу свою
 віддаю,
 з усіма я буду
 країну мою.
 Це мені —
 потрібні бетон і руда,
 з усіма я крокую
 шляхами Труда.
 Бачу —
 перемогли
 за верствою верству...
 Бачу —
 заводи, колгоспи ростуть —
 Чую реквієм грізний
 всесвітній млі,
 й рветься гейзер
 бурхливих
 і ширих слів.
 Це мої,
 твої,
 це наші дні.
 Співе мій,
 має мій.
 Линь,
 дзвени!

ЧОРНИЙ ЕКСПРЕС

Крізь ніч,
 Крізь скажені дротів хори
 чорний експрес
 ріже простори.
 — Швидше, ще швидше!
 це — колеса

— Ско-ріше ге-ей!

— паротяга свист.

Так наказав машиніст —

чіткий і суворий

начальник експреса.

Береже машиніст

кожну хвилину,

Він знає.

Він бачить —

чекає країна.

Він бачить —

чекають гіганти — заводи,

і домні голодні

роззявили рота.

Він чує крізь верещання вітрів

прокляте слово —

— Прорив!

Клятого слова

він чути не хоче!

Блиснули завзяттям

уцерті очі.

Крізь ніч.

Крізь млу.

Під хрумтіння коліс

рине

чорний

експрес.

Він їде звідти,

де в недрах плаєту

люди за вугілля

вийшли в наступ.

Вийшли —

за темпи.

Вийшли —

на кволість,

на кострубати

невільницькі звички,

Де дружнім напруженням

м'язів і волі

б'ються копальні

за п'ятирічку.

Ключчям

дим

на дроти

навис.

Іскри труба

розсипає ясно.

— Швидше! Ще швидше!!

це — машиніст.

Цей той —

в кому днів наших

міць і зміст!

Чорний експрес

прийшов

своєчасно.

В. МИСИК

НІЧ В ОЛЕКСАНДРФЕЛЬДІ

у ривок

Біжи, грими, пламеній країно,
бийся і наступай незмінно,
напружено зводь у височінь
ударний квартал на своїм плечі.
А в тому ударному кварталі
виважуй, виважуй, виважуй зусюд
мільйони вугілля й сталі
й необчислені поклади руд!
З Європи потяг дихає трупно.
Сморід. Паніка. Розклад. А ми
на підступи п'ятирічки йдемо невід-
ступно,
продираємось руками, плечима,
грудьми,
крізь кола нових бльокад і атак
у простори виходимо несорії
і кожний бригадир наш — вождь і
воєк
не гірший за штатних героїв історії!

— Чотири машини стоять, — сказав хрипкий голос.

— Огакої, — озвався агроном. — З якого часу?

— З учорашнього ранку.

— Що сталось?

— Запасні частини!

— А де рулеві? — гукнув головний механік до гурту.

З стерничих нікого не було. Вони сиділи коло своїх машин. Проте кожному з гурту відомо було, яких саме запасних частин не хватало: пальці та кільця! Кільця та пальці!

Старший механік нічого не сказав. У просторій кімнаті, де містилась сільрада, за столом уже сидів, складаючи акта, агроном. Він сидів, не скинувши навіть плаща, в добре нагрітій кімнаті, схиливши худе, рудою щетиною поросле обличчя до клаптика паперу. Він кінчив своє писання, перекинувся кількома словами з головою сільради та головою колгоспу,

скрутив цигарку й вийшов у тему. Машина загула коло ганку й рушила з хлопчаком біля руля та агрономом далі в район.

Два інших прибульці були уповноважені для перевірки роботи сільрад від Мелітопільської РСІ. Майже разом з нами прибуло ще п'ятеро з Мелітополя — троє від шефської організації, двоє від комсомольської та Авіохему. Через величезні сіни весь гурт перейшов до протилежної кімнати, де блямала друга гасова лямпа й де хазяйнував уже не голова сільради, а голова німецької арт лі, худий, командир запасу. Ці дві голови разом з двадцятип'ятитисячником Білязвич були найбалакучіші громадяни з усіх 768 олександрфельдівців. Найбалакучіші вони були не тому, що багато балакали: вони балакали саме стільки, скільки було потрібно, і ні на йоту більше, — а тому, що всі німці, які тіснилися в приміщенні правління артлі, як видко, балакали тільки за виняткових обставин. Крім цих трьох робітків, запряжених у велику гарбу громадської справи, всі присутні були цілком захоплені насінням, що шелестіло по всіх килинках, що пересипалося зі жмень у жмені.

Відлюдність дуже перешкоджає культурному й громадському розвитку олександрфельдівців. Ніби рештки китайської стіни zostалися ще навкруги цього німецького селища. Вони зникають щоденно, але на сьогодні вони ще не зникли зовсім. А що це не вигадка четвертого прибульця й не національна його упередженість, він може розповісти про сьогоднішні збори мешканців Олександрфельду, присвячені перевірці роботи рад.

— Всі на збори! — гукнув голова сільради, дупкий дядько з високим ясним чолом і приємним круглим обличчям.

— Ходім одразу на збори, — сказав командир запасу до старшого мехавіка, — а потім ми побалакаємо про наші справи.

Ми вийшли з теплого приміщення й перестали бачити один одного. Ми побрели брудним подвір'ям правління й вийшли у вітряний прольот великої вулиці.

Двома довгими лініями в горобиній темі над нами шуміли степові акації. Ми йшли темним каналом вулиці, спочіваючись кожну мить звернути собі в'язи й поламати ноги. Одна лінія шуму одійшла назад, а спереду наближалась друга.

— Тут рів, — сказав чийсь горловий, несподіваний голос. Це озвався один з нашого гурту, тутешній дядько, що за весь вечір ні разу ще не роззявляв рота.

Ми подужали рів і ввійшли в лінію шуму. Обминувши кілька акацій, ми перебралися ще через один рів, обійшли незагороджений колодязь і тоді тільки просто перед нами з'явилося освітлене вікно. Це хата-читальня, театр і аудиторія Олександрфельду.

— Це будуть уже другі збори, — сказав оди́н з уповноважених РСІ. — З перших нічого не вийшло... Говориш, говориш, і так і сяк до них підходиш — і все йде марно. Жодної скарги, жодного слова про вади й зловживання, жодного живого слова, — сидять та насіння лускають!

— Низький культурний рівень? В Олександрфельді не знають що таке неписьменність.

— Але я боротимусь до краю, — сказав уповноважений, — Коли треба, я ще десять днів пробуду тут і зроблю все, що зможу.

Олександрфельдівці сходилися. В сінях уже зібрався на товп хлопців та дівчат. Вусаті дядьки вже сиділи де-не-де на лавах, мляво перекидалися словами — й теж лускали насіння. Де-хто ходив попід стінню, де хто дивився на чисті поля чистої стінної газети. Два числа стінгазети висіло в читальні. Ці два числа були дуже акуратно й чисто переписані, з акуратними й чистими малюнками, око спочивало на них. Але даремно б ви шукали в цих двох числах якогось полемічного уступу, гострого слівця, сміливої замітки. Даремно б ви шукали в них критики.

Жодного уступу. Жодної замітки.

Що за халепа! Чим же тоді заповнені ці два широкі аркуші? Про що ж розповідають ці рівні, зачісані в один бік, без жодної кляксы літери?

Ці зачісані літери розповідають про дуже потрібні й розумні речі. Вони розповідають про грандіозне значіння Жовтневої революції, про боротьбу світового пролетаріату, про неминучу загибель капіталізму, про історичну необхідність колективізації. Одне слово, вони розповідають про все взагалі й ні про що зокрема. Вони обговорюють роботу Комінтерну й ЦК ВКП(б), а до своєї сільради їм діла немає. Їм ніколи панькатися зі своїм сільськими й колгоспними справами, їм ніколи викривати свої вади — та й навіщо! Не дай боже хто чужий побачить!

— Про що інше, а про самокритику тут і не чули! На 768 душ — три партійці й шість комсомольців. Олександрфельдівці заходять до хати, тих, що забарились на дворі та в сінях, закликають — і от збори починаються. Починаються вони без галасу й непорозумінь — навпаки — надто тихо й безживно. Дядьки сидять на лавах, як солдати, й дивляться на маленьку сцену. На сцені — два уповноважені з Мелітополя й три партійці. Шестеро комсомольців розчинилися в цій безсловесній масі.

Уповноважений говорить рівно, чітко й переконливо. Він розуміє, що справа не кількості, а в якості і що словесна кількість рідко переходить в якість. Він скінчив. — Товариші, хто хоче висловитись про роботу сільради? Може розповість хто про вади, про помилки, про злочини, помічені в сільраді чи кооперативі? Хто бере слово?

Красномовна тиша.

— Хто бере слово?

Тиша стає ще красномовніша!

— Я бачу, що ви хочете щось сказати, — звернувся промовець до довгошийного дядька, що через голови інших пильно дивився на лампу.

Ці слова впали на довгошийого дядька, як удар грому з ясного неба. Він втяг голову в плечі, пробурмотів щось на зразок того, що він „покищо утримується“.

Тоді бере слово голова артїлі. Він говорить про необхідність самокритики й запрошує висловлюватися. Далі говорить Біляев. Два слова сказав голова сільради. Всі три партійці висловилися.

Між лави посилають молодого німця з папером і олівцем.

— Коли не хочете говорити — напишіть! Не може бути, щоб у вас за цей час нічого не трапилось!

Всі мовчать. Збори закриваються.

Прибульці знову йдуть до правління. Там, на засіданні правління, мають розв'язатися найбільчіші проблеми осені. Ми обійшли незагороджений колодязь, і чийсь горловий голос знову застеріг нас од небезпеки впасти в рів, і знову ми перебралися через один і другий рови й вийшли на широкий простір вулиці між двома лініями шуму. Я не бачив дерев, але на ранок я пересвідчився, що то справді були цупкі степові акації.

* * *

— Біда! — сказав серед вулиці той же таки горловий голос: — біда з нашими трактористами!

— Що біда, то біда, — мовив голова артїлі.

— Слухайте ж як шумить вітер! І це ж у листопаді, коли зима от-от зайде. А наші трактористи ні шапок, ні кожухів, ні рукавиць не одержали!

— Ударників у нас ще немає, — зауважив хтось. — А по-моєму хто отакої ночі в степу робить, той і єсть ударник!

— Ви б глянули на них, — вів своє горловий голос, — вони так пообростали чиряками, що на них живого місця немає. Жаль бере дивитись!

— Мерзнуть напропалу, — сказав голова артїлі.

— А дома сидіти в цей час не можна! Лічені дні zostалися! Хлопці ще держаться. Правда, було таке, що й не вийшло двох через холод.

— Це що два трактори простояли сорок годин? — спитав головний механік.

— Про це ми ще побалакаємо, — антагоністично зауважив голова артїлі.

— Що ж балакати? Справа ясна. Трактори простояли з вашої вини, й ви мусите виплатити станції штраф.

— Це називається, — сказав голова артїлі — вигнати двох славних хлопців з артїлі на заробітки. Цих 98-ми карбованців ми не можемо взяти з артільної каси, нам доведеться їх вирахувати з заробітку цих двох наших трактористів.

— Діло ваше.

— А то чие діло, — обурено гукнув голова артїлі — зараз у нас стоять чотири трактори без пальців і кілець? Двадцять п'ять днів простою загального! В цей час!

Головний механік промовчав.

— Аж жаль бере, — вів своє горловий голос, — як поглянеш на хлопців.

— Крім того, — чітко сказав голова артілі, — станція повинна поробити на тракторах будки. Де вони?

— Станція теж не бог! Вона дає те, що може!

— Я знаю, що наші трактористи з честю скінчать зяб. Але треба ж берегти людей!

Згодом я бачив олександрфельдських трактористів. Вони були з обмотаними ганчірками шиями й головами, в брудних і порваних куцинах. Їхні мундири були геть то непринадли, ні блискучих гудзиків, ні значків вони не носили. В Європі для них виготовили б особний мундир, і вони б справляли далеко приємніше враження. О, в Європі страшенно кохаються в мундирах і костюмах, і їх дехто з наших бувальців по простоті своїй бере за культуру. Ці бувальці привозять звичайно додому дуже мало книжок і вражень, зате дуже багато штанів і жилетів. В їхніх реветрах вражень одне з перших місць посідає мундир трамвайного кондуктора у Відні. В Європі страшенно кохаються в мундирах. Ось приклад:

Неодмінно зберегти дисципліну

Варто поїхати до новітніх Штатів Європі, щоб побачити там продуктивність праці, дисципліну й інші подібні речі на найвищому щаблі розвитку.

Цими днями трамвайний кондуктор в Будапешті застрелився, повернувшись з роботи й не встигнувши змінити своєї уніформи на приватний одяг.

Таке непристойне поводження з компанійською уніформою, цілком зрозуміло, викликало обурення відповідного начальства. Воно не задовольнилося дописом про це до „Таймсу“, ні. Воно як слід взялося до цієї справи.

Всім трамвайним службовцям заборонено накладати на себе руки в уніформі.

Коли ж хто переступить цю заборону, відшкодування за уніформу, зіпсовану кров'яними плямами чи чим іншим, мають стягти з родичів злочинця.¹

Європа кохається в мундирах та уніформах. Але її мундири та уніформи прикривають чахлі тіла самогубців і завтрашніх безробітних. А нашим трактористам хоч і буває часом нічим прикрити як слід свого тіла, та під своїми куцинами вони охоче працюють день і ніч, не зважаючи на холод і спеку, щоб швидше скінчити велику справу й щоб розчистити свою працю шлях у кращі дні.

— Рукавиці вже єсть, — сказав старший механік — не сьогодні-завтра будуть і шапки.

Рукавиці й шапка! Коли до них додати ще добрий кожух та міцні чоботи, вийде найкраща й найпочесніша в світі уніформа — уніформа соціалістичного рулевого.

¹ Daily Worker, (London), 1 — I — 1931.

Вітер собі гув над Олександрфельдом, ніч ішла своїм шляхом, а збори й засідання своїм. У теплій і чистій хаті правління зібралися десятка зо два людей. Були тут члени правління, просто гулящий люд, семеро прибульців з Мелітополя і двоє прибульців з Якимівки. Ніч ішла своїм шляхом, посуваючись до дванадцятої години, і тому голова артіль одразу відчинив у сусідній кімнатці шафу, витяг з неї свої справи, розклав їх перед собою на столі — й засідання почалося.

Порядок денний складався з тисячі непорозумінь між такими одиницями; а) Якимівська машинотракторна станція, б) Якимівський райвиконком, в) Мелітопільський райвиконком і г) Олександрфельдська артіль. Непорозуміння були такого розряду, що коли б для цього засідання була призначена не одна, а тисяча й одна ніч, а голова артіль, головний механік та Біляев змогли б говорити так само плавко й врівноважено, як та арабська оповідачка, то й тоді б ця тисяча непорозумінь лишилася б тисячею непорозумінь.

Одна з головних причин цих непорозумінь було незвичайне географічне-адміністративне становище артіль. З одного боку, вона була на території Мелітопільського району й підлягала Мелітопільським районним організаціям, з другого, вона мала генеральний договір з Якимівською станцією й через цю станцію підлягала і Якимівському райвиконкомові. Наприклад: Мелітопільський райвиконком призначив Олександрфельдській артіль акцій Трактороцентру на 703 крб., а Якимівська станція нарахувала їй на 10483 крб. І от тепер вона посідала подвійне місце: Мелітопільський райвиконком мав одвести їй місце на червоній дошці, тим часом як Якимівська станція за цю ж таки справу мала записати її на чорну.

— Олександрфельдська артіль — одна з кращих у районі.

Зауважи побалакати про це свого часу з головним механіком, а дотепер не знаю, в якому саме районі вона посідала таке видатне місце — чи в районі Якимівської станції чи в районі Мелітопільського райвиконкому.

Голова артіль говорив дуже плавко й логічно. Він порозкладав перед собою всі свої папки й книги й кожного разу, коли йому треба було послатись на щось, він одразу знаходив відповідний пункт і зачитував його. Голова артіль сидів коло лампи, члени правління сиділи на лаві попід стінами, вони мовчали й лускали насіння. Гамсун багато літ тому, мандруючи від Москви до Баку залізницею Москва-Вороніж-Ростов і побачивши лущиння на вустах населення десь на Вороніжчині, з подивом чужинця розповів про цю своєрідну звичку. В Сполучених Штатах жують гуму, в Індії-Китаї — бетель, на Україні лускають насіння. І гума, й бетель, й насіння врівноважують життя людини, притупляють гостроту сприймання, не дають зосередитись на одній мислі. І гума, й бетель, і насіння утворюють своєрід-

ний людський тип — тип людини з добре розвиненими щелепами й дуже незначними мовними здібностями. По багатьох хатах і містечках нашої Республіки я бачив людей, що дуже багато й швидко лускали насіння. Але коли я побачив олександрфельдівців, я переконався, що всі бачені мною віртуози були немовлята поряд з членами правління Олександрфельдської артілі. Бачені мною люди дуже швидко й багато лускали насіння переважно в свята — сидячі на призьбі, стоячи коло збірні чи розташувавшись мальовничою групою на сходах місцевого кооперативу. Коли ж ті бачені мною люди приходили на збори чи на засідання, вони випльовували останнє лушпиння й чистили бороди та вуса при вході й на той час зовсім забували про насіння. Олександрфельдівці впродовж усієї промови свого голови спокійнісінько тростили насіння, спинаючи свої щелепи тільки в найпалкіших місцях його філіпіїки, скерованої проти керівництва Якимівської станції. Промова його стояла на трьох стовпах трьох найголовніших непорозумінь: 1) перестій тракторів, 2) штраф і 3) акції Трактороцентру. Говорив він надзвичайно логічно й переконливо, і мені стало жалко головного механіка, єдиного адресата цієї промови. Ось голова артілі скінчив, і слово перейшло до головного механіка.

Він не вродився оратором, цей головний механік. Слова не шукали його, а навпаки, йому доводилося дуже довго й трудно вишукувати їх по всіх закутках кімнати, — на стелі, на стінах, на вікнах, і в щілинах стола. Але хоч слова й грали з ним у жмурця, він неминуче знаходив їх і ставив у важкі переги доказів і аргументів. — Станція з свого боку робить усе для того, щоб трактори не стояли. Ми ганяємо по всіх усядах за запасними частинами. Ми прихитрилися робити дещо на своєму токарському варстаті. Більше ми не можемо придумати. — Нижньогородський завод будується! Харківський і Сталінградський! Треба ще подождати трохи, й тоді з цими заводами нам буде багато легше!

Знову розмова перейшла на 98 крб. штраф у далі на 10483, належних з артілі за акції Трактороцентру... Як вправний і дотепний стрілочник, переводив розмову голова артілі. Коли на сцену знову з'явилися акції, тріск насіння на кілька хвилин стих, а коли всім стало ясно, що Якимівська станція в особі свого головного механіка зовсім не збирається одмовлятися од своєї цифри, а голова зовсім не думає погоджуватися на неї, тріск відновився з подвоєною силою.

— Ну добре, забудьмо покищо про 10483 крб. Але ж слухайте, що в договорі написано:

Пункт 22

„Об'єднання“ або „Колгосп“ зобов'язується щороку набувати акцій Всесоюзного Центру МТС на суму крб. Участь у набуванні акцій з боку окремих селянських дворів, що входять до об'єднання, визначається так:

Відняцькі двори вносять на придбання акцій щорічно по 2крб. з гектара, середняцькі — по 3 крб. Набуті акції є неподільний фонд „Об'єднання“ й зберігаються в правлінні „Об'єднання“

— Чули? — врочисто запитав присутніх голова. — Я так розумію, що „Об'єднання“ не є те саме, що „Колгосп“, і що ця диференція стосується до Союзу, а не до артілі, де засоби виробництва й земля усуспільнені.

Цей неясний пункт став за привід до гарячої дискусії між головою артілі, з одного боку, й головним механіком, з другого. Одразу з'явилася сила коментаторів, і члени правління перестали лускати насіння й почистили свої вуса й поли. Семеро прибульців з Мелітополя теж узялися коментувати й перекладати на звичайну людську мову цю абракадабру. Незабаром уся людність поділилася на два табори, що між ними як барикада, лежав пом'ятий зразок „Договору“. В одному таборі було все правління артілі, голова сілради, Біляев, два представники РСІ й п'ятеро інших прибульців з Мелітополя, — в другому був сам головний механік.

Дискусія тривала. Я б мусив би розповісти про всі перипетії цього словесного бою. Ця сцена була надзвичайно напружена й повна глибокого значення — про це свідчило хоч би те, що всі присутні олександрфельдівці поклали до кишені одноразово запаси насіння й остаточно очистили свої вуса й кожухи. Я б неодмінно оповів би про цей блискучий турнір між головним механіком і всією іншою людністю в правлінні, артілі, коли б через кілька тижнів після цієї сцени від Трактороцентру не з'явився новий зразок договору, де цей пункт сформульовано значно ясніше й де не залишилося й сліду цієї диференціації. Автор певний, що читач знайомий з цим договором, і тому обмежується тільки голою інформацією а саме: засідання закінчилося після 12-ої години ночі, всі мирно розбрелися на відпочинок, поклавши другого ранку послати Біляєва за поясненнями до району!

Мені ще снилися то дійові особи з якогось безконечного роману Герштекера, то снилося ніби з Стенлі я подорожував по найглухіших закутках Африки. Так я подорожував чорним континентом свів, аж поки вдосвіта мене не збудив пронизливий плач дитини.

Мати вмовляла дитину німецькими словами. В сінях уже ріпили двері, й хтось ходив по двору.

Блакитне небо світило у високі вікна. В хаті була особлива чистота й порядок, що їх побачити можна тільки в німців. Саморобний великий гардероб стояв у кутку, як башта, як вхід до середньовічної в'язниці. Військо подушок лежало на лавах. На столі я побачив два томи в золотих палітурках: H. M. Stanley: Im dunkelsten Afrika. — Ага, звідси почалася моя нічна подорож до найглухіших закутків Африки.

Далеко звідси мені довелося побувати в одній німецькій хаті. В ній був такий же непорушний лад, саморобний гардероб, старовинна фісгармонія, вивезена з батьківщини, а на столі лежав багато ілюстрований і в такій самій блискучій оправі том якогось іншого мандрівника під назвою „Від полюса до полюса“. В тій квартирі над старою фісгармонією висіла на стіні дощечка з прекрасними, виконаними золотом, готичними літерами — „Привіт“. Тут, в біднішій квартирі, де не було вивезеної з батьківщини фісгармонії, над ліжком, що так швидко переправило мене з вечора в ранок, висіло три дощечки з золотими готичними літерами.

Ліворуч :

Arbeit mit Gebet verbunden
hat Gottes Segen stets gefunden.¹

Праворуч :

Über den Sternen steht geschrieben:
der Mensch soll glauben, hoffen, lieben.²

І просто над ліжком зворушлива дитяча молитва :

Vater, Sasz die Augen Dein
Über meinem Bette sein.³

Ці три написи горіли над ліжком, як гасла, як відблиск старого, з прабатьків, родинного вогнища, вивезеного колоністами з батьківщини. І чистота в хаті, і гори подушок, і книжки з цяцькованими палітурками й золоті написи — все це свідчило про прив'язаність їхніх господарів до свого родинного вогнища й велике вміння захистити його від вітру й негоди.

З сонцем до правління знов зійшлися всі прибульці. Представники РСІ для дальшої перевірки роботи Ради, кілька шефів для того, щоб відбути додому, двоє комсомольців, що прибули з Мелітополя налагодити місцевого Авіоходу, для того, щоб негайно приступити до праці.

— Одна машина вже ремонтується, — сказав головний механік, миючи руки перед свіданком. — А тепер треба налагодити ремонт другої.

Треті двері у величезних сінях, що в звичайній селянській хаті ведуть до хатини, в цьому німецькому будинку провадили до просторої кімнати, де містилася кухня та їдальня для трактористів і гостей. Артіль добре ходила за своїми стерничими. Вранці того дня їм дали товченої картоплі з салом, свіжого смачного хліба й кави — чомусь не солодкої. На обід артільні куховарки приготували доброї юшки з картоплею й свининою.

¹ Праця, поєднана з молитвою має завжди в собі господнє благо.

² Над зорями написано: людина повинна вірити, надіятися й любити.

³ Батьку, хай очі твої завжди будуть над моїм ліжком.

На другу страву дали знову м'яса — смаженого — потім знову каву — й знову не солодку. Вечеря була така сама, як сніданок. — По інших колгоспах часом голодний і день і ніч протинаєшся, а тут зате нагодують за всіх. Гостинна артіль!

Артіль не тільки гостинна, але й спроможна. Я пригадав один овечий радгосп над Сивашами в глибині південного Степу, що саме цієї осені напруженим темпом провадив своє будівництво. Я пригадав радгосп імени Фрунзе недалеко від Перекопу на дужій долоні Степу, хутір, що в ньому містився він, і величезні кістяки кошар навколо нього. Близько від хутора було дві кошари — інші 14 були, розкидані по всьому земельному масиву в 17.000 га. Я пригадав дерев'яну повітку на південному березі хутора, де холодними ранками, днями й вечорами листопада 1930 року сходилися робітники радгоспу до неситного, але дружнього столу. На сніданок та на вечерю давали там дуже рідкий і дуже водяний куліш. Після водяного кулешу приходив водяний чай без цукру — цукор робітники приносили в кишенях, — а після кулешу й чаю робітники йшли на роботу з водяними шлунками.

Один „Інтернаціонал“, що вибув з лав, переховувався на західньому крилі Олександрфельду. Другий інвалід спав у клуні на подвір'ї сільради. Двоє інших zostалися на Степу. Головний механік пішов до першої машини й там узявся разом з трактористами до ремонту. Старший стервничий лежав на кожусі під обліпленим чорноземом (всупереч відповідному правилу відповідного уставу) „Інтернаціоналом“, виймав прокладки й передавав своїм помічникам. Ті дозго й напружено пиляли їх терпугом і знову передавали старшому. Прокладак було багато, а терпуг старий, і тому перший „Інтернаціонал“ забрав увесь день. З дверей клуні відкривався вигляд на широке подвір'я німця-середняка з великою й міцною хатою-фортецею. Колишня затишність і врівноваженість ще чулася на подвір'ї, хоч огорожі навколо нього вже не було і в стайні не чути було коней. На тому подвір'ї правління — стайня обернулася в своєрідний клуб, де завжди можна знайти гурт гулящої молоді. Чергові ходили за кіньми, виносили з стайні гній, а незаїняті нічим хлопці збиралися між коней і провадили тут свої розмови.

— А машини досі немає, — сказав головний механік.

Два прибульці сиділи в правлінні артілі. Це були комсомольці-авіохемівці й з ними був секретар комсомольського осередку артілі. — Так, — говорив він, — фактично в нас ніякої комсомольської організації немає. Є шість чоловік комсомольців, — але де вони? Вони значаться у вас у списках, а в нас ви їх не побачите.

Машини не було, й головний механік вирішив заходитися й коло другого трактора, що стояв у хліві на подвір'ї артілі. Знову почали пиляти прокладки, й знову старший тракторист з забинтованою головою лежав під машиною й передавав звідти

несправні деталі. День був світлий, і вітряний, після двох тижнів осіннього дощу Степ швидко протряхав, і два трактори, що zostалися на фронті з бригади, сьогодні перейшли на три корпуси, замість учорашніх двох. Степ сох на очах, два „Інтернаціонали“ працювали, сьогодні на ніч мали вийти на зяб ще два, а завтра й решта два. Трактори Якимівської станції день і ніч були на полі й уже на середину листопада замість встановлених від Трактороцентру 1500 робочих годин мали 2400. Степ висихав, світлий день хилився на захід, вітер гув у широких дворах німецького колгоспу. Дядько вивів із стайні коня й запряг його у велике колесо, що з нього йшли два канати до меншого колеса над колодязем, а на тих канатах було два великих дерев'яних цебра. Кінь одноманітно ходив по тісному колі, аж поки одне цебро не виринуло з безконечної глибини колодязя.

— Тпру!

Коня випряжено, води більше не треба. Це примітивне спорудження мені нагадало кадр з культурфільму „Ель-Ісмен“. В душній, тісній середньовічній столиці серед прекрасної, соняшної й родючої країни — цвітуть і гниють середньовічні базари й димлять середньовічні кузні й майстерні. В одній з тих чорних, тісних, низьких ям ворочається верблюд у маленькому колі, крутячи нехитре жорно. В темі й диму він крутиться на однім місці цілими довгими аравійськими днями, безконечними аравійськими днями, безконечними аравійськими місяцями й роками. І я зрадив за цього миршавого німецького коника, що покійно крутив тільки що неоковирне колесо колодязя, я зрадив за нього, бо знав, що йому ніколи не доведеться зазнати цього конячого пекла, що йому не доведеться вже крутити навіть звичайної молотарки.

Бідарка під'їхала до воріт сільради, й з неї сплигнув кучерявий хлопець. — Чи не йде у вас підвода на Якимівку? — спитав він у приміщенні сільради — і я пригадав, почувши його голос, довгу ніч у вагоні, довгу розмову про марші й пісні, про конкурс Наркомосвіти. Я згадав дядька, рудого, як овес, що його сіється, коситься й молотиться „та до зерна увесь“, і другого дядька, що так несподівано позбувся вночі своєї одноосібницької торби.

— Вранці пішла підвода на Мелітопіль, — сказав голова сільради, приглядаючись до хлопця й зважуючи, чим варто для нього наляжати підводу. — А ви хто?

— Я мобілізований на ліквідацію неписьменности до Мелітопільського району, але мені треба в Якимівку.

— Ні, — сказав голова, — в нас не йде підвода на Якимівку. — Що ж будемо робити? — спитався хлопець у свого бідаря. Бідар промовчав.

— Він брався мене приставити до Олександрфельду, а тут нібито щодня йдуть підводи на Якимівку.

Голова похитав головою. — Побалакайте з головним механіком, до нього прийде машина з станції.

З головним механіком кучерявому хлопцеві недовго довелося балакати. Той одразу погодився взяти його з собою. Вже стемніло й машина стояла на подвір'ї, й хлопчак спав у своїй шоферській будці, тим часом, як головний механік ніяк не міг одірватися од другого ремонту. В клуні горіла газова лампа, тракторист з забинтованою головою все ще лежав під машиною, хоч дівчина з артільною кухнею вже втретє приходила кликати на вечерю.

Ніч насувалася, й Степ помітно смеркав, і вже кінця широкої вулиці не було видно. Зрештою хлопчак пустив мотор, головний механік з притиском сказав трактористам: — Щоб цей трактор сьогодні неодмінно вийшов на поле! — і авто рушило. Авто помчало рівною вулицею, й на ньому з нами був найновіший прибулець, мій знайомий, хлопець, що так гостро критикував передминулої ночі зроблені сучасними поетами й композиторами марші.

Олександрфельдське селище вмерло за нами, в обличчя нам війнув гострий вітер, а попереду була суцільна тьма. Рівний Степ чувся в цій густій тьмі, а за тьмою ввижалися вогні, разки вогнів, мурашники вогнів і вогнища на весь горизонт.

Вогнища у димах і млі.
вогнища великі й малі,
роздмухані вихором,
полум'ям розпалені —
підіймаються
в дикім віддаленні
завойованої землі!

Коли ніч на поля
упаде і розлізе спокій —
і тоді у північній глибині
не стихає земля.
І тоді гуде таборище,
вогнище підводяться вище,
у пустелях стукають заступи,
гіганти підносяться!
В сні і то кожному видяться
нові атаки
і наступи.

Замість подушки вночі —
в головах патронташ.
Пам'ятай і сплячи,
що ворог не спить наш!
Ніч, а табір не хоче мовчати.
Слухай! Близько й вдалі
голоси народжуються,
зводяться поєднати.
Хто?

Це перекликаються члени
завойованої землі!

Машина мчала через зяб, через вогкий ще від довгих дощів зяб, обминаючи ярки, обмацуючи ліхтарями шлях попереду. Мені хотілося додумати свою думку про Алма-Ату, але вітер біг зі сходу й вив над нашими головами, й передо мною дихав незрівняний Степ, не Степ Півдня України, а гігантський, єдиний Степ, що тягся від Монголії до Карпат. Попереду була Якимівка й Мелітопіль, далі Донбас і Ростов, до них підходила Нижня Волга, а за нею починався казахстанський степ, Аральське море, Сир-Дар'я, Чу, далі маленька Алмаатинка, велика Ілі, Іртиш і Семіпалатинськ. Хіба можна мріяти про це Місто Яблуку, що розляглося край перших сходів Заїлійського Алатау, під темним і рябим од снігу Алмаатинським піком, коли воно було просто перед блискучим радіатором нашої машини, коли пронизливий вітер холодів його холодом і курив його курявою!

Уявіть собі величезну мапу П'ятирічки й ви побачите, що Олександрфельд і Алма-Ата близькі сусіди й найближчі родичі. Олександрфельд, Якимівка й сотні інших Олександрфельдів і Якимівок стоять, побравшись за руки могутнім фронтом, і з другого флангу того фронту, як рівні між рівними, стоять казахстанські Олександрфельди та Якимівки — і стоїть далека Алма-Ата.

І. ФЕФЕР

ЗАВДАННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗА РЕКОНСТРУКТИВНОГО ПЕРІОДУ¹

Три роки боротьби й творчості. Три роки, що відділяють нас від першої всеукраїнської наради євр. пролетарських письменників, були роками гострої класової боротьби на всіх фронтах і, відомо, теж на літературному фронті. Певна річ, інакше й не могло бути. Як вам відомо, ми ніколи не вважали літературу за щось вдокремлене від життя. Навпаки: впродовж минулих трьох років ми не вгадали боротись за те, щоб „література стала частиною загальнопролетарської справи“ (Ленін). Ми не вгадали боротись проти „літераторів — надлюдей“ (Ленін). Ми боролись за включення пролетарської літератури в „розгорнений наступ на капіталістичні елементи, на весь фронт“ (Сталін). Цей штурмовий соціалістичний наступ, що його веде робітнича класа під проводом Ленінської комуністичної партії, не дає спокою нашим одвертим і прихованим класовим ворогам.

Ми бачимо: як на всіх фронтах нашої роботи й будівництва, так само й на літературному фронті класовий ворог дістав поразку за поразкою.

¹ Скорочена стенограма доповіді на 2-й Всеукр. Конференції євр. пролет. письменників 28-IV-31 року.

Ми були його пролетарськими творами, ми були його ударницьким нашим пером, були його консолідацією всіх справді комуністично-пролетарських сил. Ми були його й б'ємо призовом ударників, були в боротьбі проти його правої й „лівої“ агентури на літературному фронті.

Минулі роки були роками боротьби за гегемонію пролетарської літератури, роками боротьби проти класово-ворожих теорії й практики, проти дрібнобуржуазних настроїв, проти антипролетарських проривів та ідишистських рецидивів, проти формалістичних фармацевтів і касриловських піднебесних мефістофелів, проти капігулянтства, халтури, національної обмеженості, проти правих і „лівих“ панікерів.

Ці три роки були роками боїв за витриману пролетарську літературу, яка гідна була би епохи „великих робіт“.

Ми чимало перемог маємо. За наші досягнення ми маємо чимало дякувати щільному контактові з братерською українською пролетарською літературою і проводові ВУСПП Без консолідованого інтернаціонального пролетарського фронту ми ніколи не розвинули би такої швидкості, яку розвиваємо нині. За підвалину нашої діяльності покладено постанови нашої партії про художню літературу. Ми говоримо тут про резолюції ЦК ВКП(б) та КП(б)У, як і постанови нарад про єврейську літературу при ЦК КП(б)У та ПБ. Партійні директиви цілком ясні:

„Утворити художню літературу, що справді розрахована на масового читача, на робітника й селянина: треба сміливіш і рішучіш пірвати з снобізмом у літературі й використовувати всі технічні можливості старого майстерства, виробити належну форму, зрозумілу для мільйонів“ (резолюція ЦК ВКП(б), червень 1925 р.).

Цю директиву не випускали з ока пролетарські письменники. Під знаком цих директив, ми боролись, творили й зростали.

Ця постанова правильно ставить питання, не тільки щодо культурного процесу всіх національностей.

Ми працювали під проводом більшовицької партії, й це збільшувало зненависть наших ворогів, від Цівченка й аж до ренегатів Рейзіна й Лейвіка. В межах радянської літератури ми теж чули чимало виступів, що об'єктивно висловлювали ставлення наших класових ворогів до соціалістичного будівництва, до пролетарської літератури і партійного керівництва. Неварт докладно спинятися на всіх цих ворожих виступах, пам'ятаємо бо всі гаразд сумної слави справу Квітка, поезії Галкіна про „радянські поцілунки“, Гофштейнові „Циркуляри“ про „зневаження“ й „пришибезвщину“. А. Каганів смертельний лемент над багатирськими дочками у „Віленському гаоні“, муки Н. Лур'є „Під колесом“...

Ми працювали під проводом більшовицької партії. Під її проводом ми боролись так проти класових ворогів, як і проти тих, що перебувають під ворожим впливом. В цій боротьбі нас

підтримували сотні, тисячі пролетарів так в Радянському Союзі, як і за кордоном.

Ми творимо потужну пролетарську літературу. Це факт. Ніхто нині не „насмілиться“ привселюдно заперечити, що пролетарська література твориться, й що ми маємо вже величезні перемоги на цім фронті. Та згадайте ж першу нашу нараду, той шматок часу, коли її скликано. Згадайте усмішечки „бой“евців, анонімні привітання, одержані до заснування „тресту різників“. Валлітовці увінчали перший з'їзд ВУСПП назвою „письмоводителі“, а першій нараді єврейських письменників наліпили вивіску „трест різників“. У своїм ставленні до пролетарської літератури наші супротивники відіграли роль троцькістської агентури. Цим я ні в якому разі не хочу сказати, що всі наші супротивники були суб'єктивно зв'язані з троцькістською опозицією, хоч такі були серед супротивників. Тов. Фельдман пілком одверто й щиро говорив про це в своїх виступах на бюрі Харківської Євсекції „ВУСПП“. На поширеному засіданні літсекції інституту Єврейської культури т. Н. Ойслендер те ж говорив про те, що позиція літсекції була протівницька відносно організації пролетарських письменників. Те ж саме заявив т. Вінер. Як свідчить „комуніка“, керівники літсекції висловлювались цілком „делікатно“. Справді ж ці т. т., що були фактичними представниками організації „Бой“ („будування“) в літсекції, ставились вороже не лише до організації, а до самої пролетарської літератури. Вони не тільки не допомагали, як висловився тов. Вінер, а перешкоджали.

Згадайте „скарги“ наших супротивників. Вони проповідували, що література в Радянському Союзі становить щось суцільне, що найцінніше в літературі — це попутницька творчість, при цьому вони навіть... Ністера зарахували до попутників. Вони, доводили, що найважливіше в літературному творі є кінець-кінцем форма, „чиста майстерність“ сказати б; славетним „перевальським“ вселюдським „гуманізмом“ вони хотіли підмінити класову боротьбу і славетну „щирість“ вони пробували протиставити класовій цілеспрямованості нашої літератури. Коротко кажучи: вони замазували літературу. Орг. висновки їхні, звичайно, походили з їх загальнотроцькістських „настроїв“, перемішаних з доброю порцією бундизму. Отак одної прекрасної зимової ночі народилася „пропозиція“ ліквідувати секцію ВУСПП і утворити єдину організацію всіх радянських єврейських письменників.

В боротьбі проти цієї право-„лівої“ антипролетарської сумішки зростала пролет. література. Тут цікаво акцентувати, що так наші „доморослі“ супротивники, як і сам Троцький були не досить оригінальні. В той час, як наші „доморослі“ переписували свої „теорії“ в Троцького, — сам Троцький „копіював“ Кавтського.

В своїй книжці „Мистецтво й природа“ старий ренегат Карл Кавтський писав:

„Сумнівно сподіватись, що розвинеться нове пролетарське мистецтво, яке стоятиме вище, ніж буржуазне. Не пролетаріат творить нову епоху в мистецтві, а навпаки: вона (епоха) утвориться лише тоді, коли пролетаріату не буде“.

...Цілком ясні словеса. Цілком ясна платформа. Ось з якого джерела наші „доморослі“ ліквідатори вичерпнули свою „лінію“.

Ми їх розбили. Ми перемогли їх фактами, ганебну капітулянтську сторінку ми перегорнули.

В Радянському Союзі уже прилюдно не приходять з „такими теоріями“. Це ще не означає, що ворог цілком розбитий. Безперечно, деякі перефарбувались і приховались. Це повинно примусити нас не послабляти нашої войовничості й надалі і завжди ми повинні бути — насторожі.

Хоча наші супротивники не мають, ні апарату, ні преси в Радянському Союзі, проте їм щастить реклямувати свої думки, не тільки в єврейському оточенні, ба навіть експортувати цей „багаж“ до „чужоземців“. Ми гаразд знаємо наші кадри й ніколи не чули про те, що, наприклад, Борис Пільняк дуже цікавився пролетарською літературою взагалі і особливо єврейською пролетарською літературою.

Раптом довідуємось, що Борис Пільняк став „спец“ на єврейську літературу і навіть дає інтерв'ю про неї.

Та ще де? В Нью-Йорку!

Ми, певна річ, мусили би радіти, що трапляються „доброхітні“ популяризатори нашої пролетарської літератури за кордоном, але...

Але, в „Форвертс“ з 28-го березня ц. р. ми знаходимо розмову з Пільняком, де серед інших дурниць ми читаємо таку „тезу“:

„Є три класи (класи? І. Ф.) письменників в Радянській Росії. Є пролетарські письменники і інтелектуальні (пролетарські письменники — отже, неінтелектуальні... І. Ф.) Нема справді пролетарських письменників серед євреїв, бо раніше не було в Росії великого єврейського пролетаріату“.

Знайомі згуки! Чувані пісні!

Бути може, що шахер-махери з „Форвертсу“ трошки „зредагували“ Пільняка, маючи на оці, що він не читає єврейською мовою...

Але інтерв'ю видруковано, підписано „Борис Пільняк“, і під час другої всеукраїнської конференції єврейських пролетарських письменників, ми маємо примістись читати, що „справді пролетарських письменників серед євреїв нема“.

Останні три роки творчості й боротьби, наша конференція й майбутня всесоюзна нарада є найкраще заперечення цих „інтелектуальних думок“, починаючи з „теоретично обґрунтованих“ і кінчаючи курйозами а ля Борис Пільняк в жовтому американському „Форвертсі“.

Для того, щоб наша конференція могла правильно назначити лінію нашого дальшого розвитку, ми мусимо кинути ретроспективний погляд на пройдений шлях. Ми мусимо підбити підсумки. Ми повинні серйозно глинути, як стоїть справа з Ленінською проблемою „хто кого“.

Т. Косіор правильно зробив наголос на тому, що „справу про те, хто кого перевершить: буржуазна українська література нас, або ми їх — розв'язується на нашу користь“.

Це саме ми можемо сказати про єврейську пролетарську літературу, що розбила стіну, відгороджувала її, відокремлювала, зв'язалась з українською пролетарською літературою і через ВУСПП зі усіма братерськими літературами Радянського Союзу. Через інтернаціональне бюро революційно-пролетарських письменників, ми ввійшли в революційно-пролетарський революційний рух всесвіту. Як вам відомо, ми брали активну участь у всесвітньому конгресі революційних письменників, і конгрес навіть ухвалив спеціальну резолюцію щодо єврейської літератури. Таким чином, утворюється консолідований інтернаціональний фронт, приставлюваний „Пен-клубу“, де „наський“ фашист такий свояк.

Наш зріст, щільно зв'язаний з культурним зростом пролетаріату, зі усім перебігом культурної революції, ще збільшує нашу відповідальність. Ми повинні надалі ще суворіше і ще поглибленіше ставитись до завдань, що їх висуває перед нами реконструктивний період.

Літпродукція за три роки. Подивимось як стоїть справа з літературною продукцією за роки 1928, 29 і 30-й.

Зупинимось лише на тих книжках, що вийшли, бо найважливіші твори зрештою вийшли в формі книги. Насамперед деякі цифри: року 1928 вийшли 35 книжок оригінальної художньої літератури, 1929 р. — вийшло вже 48 книжок, і 1930 р. ми вже видаємо 59 книжок. Наведені цифри свідчать, що наша продукція зростає рік-у-рік.

Нас цікавить не тільки загальний зріст літературної продукції, а й куди йде цей зріст, яке місце він посідає в організованому секторі й чи в достатній мірі він зростає.

Яку картину бачимо ми з цього погляду? З 32 виданих збірочок поезії ми маємо 12 „диких“ і 20 таких, що належать до членів пролетарської організації (ВУСПП — 14, МАПП — 3 і БІЛАПП — 3).

Іншу картину бачимо, коли переглядаємо прозу. 34 з виданих 84 книжок належить до класики й взагалі до переджовтневих белетристів, „дикий“ сектор дав не більше 14 книжок, зате організована пролетарська література дала 36 книжок прози (ВУСПП — 20, МАПП — 13 і БІЛАПП — всього 3 книжки прози).

В той час, як радянська пролетарська поезія не тільки посідає чільне місце в поетичній продукції, але фактично вона

єдина на „ринку“, ми тим часом не можемо цього сказати про нашу прозу. Хоч треба підкреслити, що її місце й роля в прозаїчній продукції значно збільшились.

Краще вражіння справляє пропорція між окремими секторами в драматургічній продукції. З 20 випущених п'єс ми бачимо лише одну п'єсу клясичну, 4 „диких“ і 15 організованих пролетарським письменників (ВУСПП, МАПП і БІЛАПП по 5).

Аналізуючи еволюцію літературної продукції за останні 3 роки, ми виразно бачимо, як зростає пролетарський сектор. Якщо цей сектор, наприклад, 1923 видав усього 3 збірки поезії, то вже 1929 року він видав 5, а 1930 року — 11 збірок поезії. Так само з прозою. Якщо члени пролетарських організацій року 1928 мали не більш 9 книжок прози, то уже 1929 — маємо 11, а 1930 — 16 книжок.

В усій продукції радянської літератури впродовж цих 3 років організований пролетсектор дав пересічно 70%. Розподіливши пролетсектор на окремі організації, бачимо, що ВУСПП дав 56%, МАПП — 30% і БІЛАПП — 14%.

Тут цікаво підкреслити, що року 1930 пролетарські організації дають уже 85% усієї продукції. На нашій конференції варто відзначити, що року 1930 евсекція ВУСПП дала сливе $\frac{2}{3}$ того, що дав пролетарський сектор всього Союзу (ВУСПП — 54%, МАП — 19% і БІЛАПП — 17%).

Єврейський сектор ВУСПП'у настільки зріс, що не можна навіть порівняти теперішнє становище з тим, що ми мали перед 3 роками. Ми це гостро відчуваємо не тільки тоді, коли перегортаємо окремі книжки, а й журнали.

Чи задовольняє нас число виданих книжок, особливо оповідань, новель, поезій.

Чи цього досить?

Тисячу разів ні!

Робітнича маса вимагає набагато більше, ніж ми дали досі. Є факт: наша літпродукція ще занадто мала, щоб задоволити збільшувані вимоги пролетаря й колгоспника, який культурно раз-у-раз зростає.

Особливу тривогу викликає у нас книжкова продукція першого квартала 1931 року. Тут ми маємо певний прорив.

Третій вирішальний рік п'ятирічки зовсім інакше ставить перед нами питання про темпи. Ми повинні інтенсивніше заходитись коло своєї справи. Ми повинні дати набагато більшу продукцію, ніж досі. Це мусить стати ясно кожному пролетарському письменникові, якщо він таким хоче залишитись не лише на папері.

Але це не є тільки справа часу, а й справа змісту, цілеспрямованості, якості.

До цих справ ми переходимо.

Проза повинна підтягтись. Визнано вже, що наша пролетарська література має великі досягнення. Останній все-

світній конгрес пролетарських письменників у своїй резолюції про єврейську літературу зазначив, що єврейська пролетарська література в Радянському Союзі стала зразком для єврейської революційно-пролетарської літератури в капіталістичних країнах.

Це не є декларація. Це факт. Особливо почала зростати наша література за останні три роки. Згадайте, наприклад, стан пролетарської прози до 1-ї української наради. Поезія вже тоді посідала поважне місце. В поезії ми вже тоді мали цілу низку творів, якими пишалася б уся пролетарська література. Але в прозі ми мали тільки спроби, експерименти, початки, коли ми читали твори наших товаришів, здавалося, що тут має бути написано „далі буде“.

Ми чекали продовження...

Ці три роки дали велике піднесення пролетарської прози. Тов. Годінер приносить свою „Людину з рушницею“, тов. Абчук приходить з першим робітничим оповіданням в радянській літературі „Гірш Шамай“, тов. Альбертон з своїм „Бірабіджан“, „Шахта біс“, Гільдін з „Криницями“, Рабін з „Двоюрідними братами“, Персова „житній хліб“, Юдель Йофе випускає три книжки, Мойше Тайч також, Аронський випускає роман, Еркеє пише свої „Вороги“, Даніель „Юліса“, Каган, Шапіро, Шкаровський, Брайтер, Алекс друкують низку новель і нотаток.

Зрушується проза і в Білорусі. Товариш Довгопольський виступає з „Відчиненими ворітьми“, а тов. Майзель із серією робітничих оповідань.

Енергійно рине в літературу молодша фаланга: Елі Гордон випускає свій „Бур'ян“, Сіто — серію оповідань. Починає друкуватись робітнича молодь — Табачников, Забара та інші. Оживляється комсомольський сектор нашої прози. Товариші Наган, Лур'є, Грінзайд, Рузін, Райцін пишуть цілу низку оповідань і новель. Як бачите, ми маємо врожай на фронті нашої прози.

Особливо треба тут відзначити твори, присвячені соціалістичному будівництву, пролетаріату, партії, — твори т.т. Абчука, Альбертона, Гільдіна, деякі оповідання Ю. Йофе, Тайча, Рабіна і теж низка новель молодшої фаланги й ударників.

Як бачите, навіть той сектор, що найбільш відставав, проза, теж має деяке піднесення.

Чи задовольняє нас хоч би й теперішній стан прози? Чи задовольняє нас в теперішній момент тематика її? Чи задоволені ми з темпів наших прозаїків, з якості?

Чи можна сказати, що творчість наших прозаїків уже відповідає вимогам реконструктивного періоду?

На жаль, ні.

Ми ще не маємо широкого полотна не тільки про реконструктивний період, ба навіть і про відбудовний період. Герої нашого часу — пролетар і колгоспник ще не посідають чільного місця в пролетарській літературі.

Та яке ще там чільне місце?

Вони взагалі посідають дуже невеличке місце в творчості наших товаришів. Року 1930 побачили світ 20 книжок прози. Отже з 16 книжок, які належать членам пролетарських організацій, лише одна присвячена життю заводу. Це оповідання Абчукове „Увімкнулись“.

Як бачимо, і досі ще не все гаразд з тематикою пролетарської прози.

Чільне місце тематики нашої прози досі ще посідає містечко і часткове село.

Це факт, який має про щось сиґналізувати...

Містечко завжди було одним з найголовніших джерел, звідки й переджовтнева література і радянська черпали чимало матеріалу для творів. Проза, поезія, драматургія — все було просякане містечком і містечковістю. Підхід був різноманітний. Порізному ставились письменники до тієї чи іншої класи, до того чи іншого шару. Але містечко, як таке, було сливе повсякчасним тлом, повсякчасним акомпаньяментом для художньої літератури.

Наша проза має чимало великих і малих творів про містечко, і дрібнобуржуазні письменники, ба навіть деякі, що претендують бути пролетарськими — і дотепер люблять пустити слізоу про „нещасну“ долю „засуджених“ містечок.

Ми читали в літературі, як „тікають“ з містечка, ми мали декілька „сеансів“ лівацької істерики „на честь“ містечка, ми читали про вихід і загибель. Дехто думає, що цим уже містечко, як тема „вичерпана“.

Алеж чи намагалась наша пролетарська проза (а також поезія) відображати перебудову містечка, показати нове артелізоване, колективізоване, що йде шляхом індустріялізації.

Ми в нашій прозі мали чимало містечкових мотивів. Найважливіше в містечку, нове, радянське, в нашій літературі ще не видно. Після того, як Кіпніс описав „словечанські книші“, він замовк. Ноях Лур'є примітив загибель „порядного крамаря“. Авром Каган почуває живий жаль з приводу безробіття „багатирських дочок“. Можна було б зазначити ще цілу низку прикладів. Але це зайве.

Нам ясно: ми повинні лише тепер показати нове містечко з новими людьми, нові взаємини, новий побут, містечко, що забуває про безробіття.

Ця тема ще не відмерла. Потрібний інший підхід.

Цим ми ні в якому разі не хочемо сказати, що містечко повинно бути центральною темою в нашій літературі. Ми хочемо тільки підкреслити тут, що викреслити містечко цілком ще не можна і не треба.

Так само стоїть справа з сільською тематикою. Відколи у нас почався процес аграризації, остання посідала одне з найчільніших місць в нашій літературі. Село почало „конкуру-

вати" з містечком. Це було безперечно позитивне явище, хоч з другого боку трошки чудно: єврейський пролетаріят трохи старший за селянство, а проте він не встиг „притягти“ до себе такої уваги з боку єврейських письменників, бодай пролетарських...

Вина за це, відомо, не падає на єврейських робітників, а на пролетарського письменника, що не завжди дивиться туди, куди слід дивитись...

Факт, що друга тема (після містечка), що захопила письменника — є село, переселення, колонізація.

Але скоро ми перегорнемо сторінки оповідань, шкіців, ноток (а також віршів) на цю тему, одразу впадає в очі „хазячицька“ ідилічність, що розлита по всіх цих творах. Ми одразу бачимо, що й тут пролетарський письменник головного побачив і не подав.

Чи маємо ми вже твори про колективізацію, про напружену боротьбу навколо колективізації?

На жаль, колективізація здебільшого використовується для „ура-концовок“, класова боротьба фігурує зрештою, як „примсовий асортимент“.

Тим часом ми знаходимо в літературі зовнішню форму переселення і дрібнобуржуазну націоналістичну надхненність, і того, що „єврей працює не згірш, як не-єврей“. Ми вже не говоримо про нагадування, що „коні їдять овес“... Деякі письменники наші почули як в селі мичить корова, побачили вівці „золоті соломинки на дахах, що граються з сонцем“, вони побачили і вивчили, опріч „тематики боїв“. Про невеликі винятки ми не говоримо.

Дати нове село, село за суцільної колективізації, класову боротьбу за соціалістичні форми сільського господарства, дати наступ партії і пролетаріату на селі, колгоспника, життя колгоспу і радгоспу — це широке тематичне поле, що лише мала частина бути обробленим.

Я нещодавно читав в „Літераріше Блеттер“ інтерв'ю з Борисом Пільняком. Одне інтерв'ю ми вже цитували. Це інтерв'ю не менш цікаве. На запитання, куди їде Пільняк, останній відповів: до Африки. Для чого? — запитаєте ви. Пільняк вам відповість: збирати матеріал для нового твору.

Я гадаю, товариші, що нам тим часом в Африку їхати треба за тематичними матеріалами. Як бачите, ми маємо ще велику кількість матеріалу у нас, маємо доволі тем. Навіть таких „арен“, містечко і село, що на них деякі письменники дивляться, на „пропащі“ і „вичерпані“, можуть дати досить матеріалу для нашої літератури. Треба його тільки знайти, побачити і використати.

Якщо візьмемо три арені (місто, містечко, село) за схемою тов. Літвакова, що він її розвивав на першій нараді, то

винні з'ясувати з усією категоричністю, що постанови першої ради чинні ще й тепер.

В центрі наших тематичних плянів повинен стояти завод, фабрика, робітник, нові соціалістичні міста, що народжуються пер. Той не є пролетарський письменник, хто не бачить рогачу масу, не бачить пролетаріят-будівника соціалізму, хто не бачить фабрик, колгоспів, великі будівництва, тобто фортеці, виковується наша більшовицька епоха, бо:

„Кожне поважне мистецтво має, коріння в своїй епосі і кожен справжній поет живе в свою епоху і в гармонії з нею“ (Ф. Мерінг).

Чи можемо ми вже сказати, що наші прозаїки „в корінні в нашу епоху“ і „живуть в гармонії з нею“.

На жаль, досі ще ми не можемо цього сказати. На жаль, в нашій прозі ще не покладається „величезний матеріал нашого часу“.

Пролетарська література повинна протягом найближчого часу платити свій борг пролетаріатові. Як може бути уявлена така пролетарська література, де пролетарі стоїть за лаштунками, комуніст у п'єсі Резніка „Останній“.

Пролетаря на передній плян.

Це не означає, що ми виключаємо інші теми. Про це ми вже раніше говорили, і нехай деякі надто прудкі не ловлять нас на ві. За теперішнього надзвичайного становища в галузі відокремлення робітника та його боїв за соціалізм ми повинні горіше поставити питання про переорієнтацію.

Чи всі наші вуспівці замислилися про це? Чи розуміють наші співські прозаїки, що таке становище не може тривати?

Згадайте: з 16 книжок, що належать до членів пролетарських організацій, ми мали лише одну книжку присвячену фабриці. Чи пробували наші прозаїки хоч тим часом подати нариси, етюди про те, що вони бачили під час виїздів на Дон, в Дніпропетровщину, Миколаївщину, Дніпрельстан?

Взагалі, у нас іще дуже зле стоїть справа з нарисом, шкідом, так званими „малими формами“ прози.

Треба подивитись чи не маємо ми тут поганої продукції, хочуть нам всучити формалісти.

Ми повинні нетайно мобілізувати „легку кавалерію“ в нашій прозі.

Ми знаємо, що тов. Альбертон випустив книжку „Шахти“. Знаємо також, що т.т. Абчук, Аронський, Рузін, Каган та інші пишуть нині великі твори з заводського життя.. Хай алах проють їм їхні темпи...

Що роблять наші інші прозаїки? Адже тільки в євсекції СПП у ми маємо 30 прозаїків.

Ясно, що наша проза ще не перебудувалась. Вона повинна стати більш пролетарською. Підхід до матеріалу повинен

бути просякнутий більшовицькою ідейністю і цілеспрямованістю.
Цілеспрямованість.

Чи не є це одним з вузьких місць пролетарської літератури?
У Фрідріха Енгельса ми знаходимо декілька рядків на цю тему. Він писав:

„Хто не цікавиться результатом свого мислення, чия філософія не дає сенсу власним завданням, той скидається на художника, що малює на галай-балай, не думаючи при цьому, що вигляд його роботи“.

Скільки у нас ще художників, навіть у наших лавах, де яких проблема цілеспрямованості стоїть не гостріше ніж для того художника, що малює на галай-балай.

Юнацький сектор мало відчувається в прозі. Тов. Сіто, який виступив з досить свіжим словом, все ще не може зіскочити з буфера на який він забрався з безпритульними. Табачники Райцін хоч і виступили з робітничою тематикою, орієнтувалися втім щодо темпів на „старших“.

Взагалі у нас кепсько стоїть справа з юнацькою літературою. У нас є письменники молоді віком, але майже нема молодих письменників. Де участь молоді в соціалістичному будівництві?

Молоді письменники позинні статі юнацькими письменниками, вони повинні нести в літературу ентузіазм робітничої молоді, ударницький рух, вони повинні внести в літературу ту молоді, яка може, коли це потрібно, стати легкою кіннотою, а коли треба може стати „важкою артилерією“ нашого будівництва.

Проза пасе задніх. Вона ще не може сказати, як той хлопчик Іг'єсі Кушнірова „Гірш Лекерт“:

„Найважчі слова прочитав я,
А нині він розумний, тепер йому легко“

„Найважчі слова“ лише залишається прочитати.

Дніпрельстан, Донбас, Тракторобуд, соцзмагання, ударницька колективізація, ліквідація куркульства як класи, лєнінська партія, кадри, перебудова містечка, класова боротьба в будівництві, єднання міста з селом — всі ці „важкі слова“ наша проза повинна „прочитати“.

Як бачите, товариші, нам покищо в Африку їхати не треба. Енергійніше більшовізувати поезію. Оці „важкі слова“ має прочитати також наша пролетарська поезія. Хоча треба сказати, що оскільки поезія взагалі гнучкіша, вона завжди каже своє слово. За останні три роки наша поезія це показала. До кількох письменників наших (Кушніров, Гільдін, Харік, Гінсберг, Хашеватський, Шапіро, Велєдницький, Абарбанель, Фер) прийшла ще чимала молода фаланга (Вайнерман, Олеський, Штурман, Котляр, Янкєлевіч, Талалаєвський, Балясін, Гарцман, Каянор, Дріз та інші).

Якщо 1929 рік визначається своїм урожаєм на прозу, то можна сказати, що 1930 рік урожайний на поезію. Окрім кількох

рік. Фінінберг, Фефер), які виступили з великими збірками, наша молода фаланга, т. т. Вайнерман, Штурман, Талалаєвський, Ріад і Котляр випустили перші збірки. Це відрадний факт, що ми повинні певно відзначити.

Поезія в її кількості щодо числа продукції і щодо кадрів зросла. Як же стоїть справа з якістю? Як стоїть справа взагалі за фронтом нашої поезії?

Був такий уривок часу, коли наша поезія „злякалась“ нових великих завдань, що їх висував перед нею реконструктивний період. Вона замовкла. Але незабаром вона опам'яталася. Пролетарські поети почали працювати над великими творами про реконструктивний період (Гільдін—„Дніпробуд“, Кушніров—„Генеральна лінія“, Харік—„Круглі тижні“, Фефер—„Пласти“). Що правда, темпи деяких поетів нас ніяк не можуть задоволити. Поет має змогу бути інтенсивнішим ніж прозаїк. Специфічність поезії створює цю змогу. Отже ми бачимо, як за останній час поезія кинулася шукати нових засобів для втілення велетенського матеріалу, що його дає наша доба. Розвиток поезії іде під знаком шукань. Поезія експериментує. Було б помилкою гадати, що поезія шукає, але тим часом ще не знайшла. Поезія зробила певний крок наперед. Вона знов посідає чільне місце в пролетарській літературі

Активна політична поезія почала частіше показуватись в наших журналах і на шпальтах преси. Водночас ми почали розглядати сатиру, памфлет, художні гасла, мобілізували всю „легку вмоту“ поезії.

Завдяки цьому наш вірш став активнішим, ударнішим. Як відома, есекція ВУСПП чималу роль відіграла в боротьбі за таку поезію, яка відповідала б інтересам соціалістичного піднесення.

Деякі пролетарські поети заходились коло активного політичного вірша. Т. т. Гільдін, Хашеватський і Фефер, у великій мірі. Левіна, Пінчевський, Каган, Юдельсон, навіть Фінінберг, якому ребудова дається особливо важко—дали низку актуальних політичних поезій.

Теж молодші товарищі зробили в цій галузі велику роботу. Т. т. Вайнерман, Штурман, Котляр, Талалаєвський особливо сприяли утворенню політичної поезії.

Проте, ми вважаємо, що поезія ще не досить активізувалась. При більшому напруженні можна було б зробити на багато більше.

Одне можемо констатувати: актуальний політичний вірш штовхнув з поезії жерців, що сиділи в „чистилищі“, „ясних вчот з заламленими руками“ і „нечисту силу“, що чадили своїм стерівецьким чубуком.

Коли ми аналізуємо оцінку, що її деякі товариші дали нашим шуканням, і досягненням в пролетарській літературі, одразу адає в око два ухили. Певна група ще дивиться згори вниз „цей сорт“ поезії. Це таки потрібно, але це не „генеральна

лінія" поезії. У цієї публіки ми ще досить сильно відчув
„генеральну лінію“ виляналих естетів. Особливо відчували
такі настрої в доповіді Кушнірова в Москві. І навпаки:

Деякі товариші, і саме такі, що прийшли з дрібнобуржу
них груп і що досі вели боротьбу проти „тенденційної“ по
вважають, що ми повинні тепер писати тільки, як вони висловл
ються, „вірші часу“, „вірші дня“, „вірші моменту“ і іншої поезії н
тепер не потрібно. Тут ми маємо справу з цілком своєрідн
„закрутом“. На перший погляд може здатись, що ці настрої ду
„ліві“, бо що може бути лівішим, як захищати виключно поез
дня. Але справді, ми маємо тут справу з старою капіталістичн
те рівою. Ці товариші фактично продовжують свою стару „ген
ральну лінію“. Оскільки, скажемо, читач вимагає „тенденційн
сти“, створимо тим часом „поезію моменту“, а коли стане „сп
кійнешє на світі“ тоді ми створимо „справжню поезію“. Од
слово в таку „тенденційну епоху“ виходить є ще місце до
„поезії дня“.

Це в ґрунті невірнє. Талановитий і всебічний пролетарі
заслуговує на талановиту всебічну поезію. Ми повинні створит
політичну поезію, сатиру, ми повинні також створити велик
поему, широке полотно. Хто пробує протиставити політичн
поезію великій поемі і навпаки, той не розуміє завдань прол
тарської поезії за реконструктивного періоду.

Зайве доводити, що обидва ухили походять з одного джер
ла. Обидва ухили походять з невір'я в сили і перспектив
пролетарської літератури.

Тов. Селівановський висловив думку всесоюдної пролетарської
літератури, сказавши:

„Увесь досвід пролетарського літературного руху, всі йог
традиції, вся суть напостовського напрямку, суперечать цьому
спрощенню і вульгаризації. Ні, ми за велике мистецтво, за велик
поезію не тільки для прийдешніх поколінь, але й для нашої
покоління“.

Отже, підходячи до нашої поезії цим єдино правильним шля
ходом, ми бачимо, як далеко нашим досягненням до ідеалу.

Особливо треба сигналізувати небезпеку, що загрожує нашій
молодій фаланзі. Досить перегорнути пару збірок вищезагаданих
поетів, щоб знайти там чимало шкідливих впливів і рецидивів
щоб знайти безліч неутраляностей індивідуалізму, пасивного
глядацтва, хазяйської ідилічності, „федерально-гуманістичних
вселюдськостей“, дрібнобуржуазного об'єктивізму, ідеологічно
розпливчатості і не вряди-годи пристосовництва порожньо
ельквенції...

У нашої молоді—поетів відчувається ще дуже сильне вплив
формалістичних риморобів і касрилівських символістів, що
„продували“ за „соціальним замовленням“ „вічності“. Як
зразків такого впливу досить згадати т. т. Дріза і Гарцманя.
Різноманітні їх здібності, але джерела їхні одне й те саме.

Характерно, що хочете не товариші, які написали цілу низку актуальних поезій, безлічно цікавих поезій, в свої збірки цих поезій не включили, очевидно вважаючи свої політичні поезії за „чисте містечтво“.

Цікаво, що т. Вайнерман не включив у свою першу збірку характерний і конкретний цикл „На херсонських полях“, що т. Котляр і Янкелевіч не включили своїх комсомольських поезій в збірки.

За те ми знаходимо в книжках молодших товаришів чимало трібнобуржуазних перлів. Коли візьмемо навіть ідеологічно дужчу книжку Вайнермана, ми надібаємо цілий „лісок“ ссеїнських „жіночних березок“ і „солом'яну тугу“.

Тов. Вайнерман перший вніс повною жменею сільські мотиви в нашу поезію. Це його заслуга. Але даремно ви будете шукати в його віршах гостру класову боротьбу в селі. Він її заглушив дзвоном і ідилією.

Це характерно не тільки для Вайнермана. Зрідка ви примітите у молодих поетів, а також у старших кілька віршів про класову боротьбу в Союзі. Почуття класової зненависти бракує майже в усій єврейській пролетарській поезії. За нинішнього періоду, за часу, коли класові бої не „згасають“, а навпаки, розпалюються, поезія повинна не тільки з більшою енергією відзеркалювати класову боротьбу за реконструкцію, — вона повинна наладувати класовою ворожнечею, вона повинна наладувати ентузіазмом до боїв і перемог, які ще стоять перед нами.

Так само як в прозі, ми і в поезії маємо мало робітничої тематики. Тов. Штурман був один з „перших хоробрих“, що спробували подати завод. З нових кадрів, що їх молодь висунула, Штурман перший, що зробив такі спроби. Але йому пощастило лише виобразити зовнішність і „грізність“ заводу. Внутрішні пружини Штурман не побачив. Разом з тим треба констатувати, що до цієї відповідальної теми Штурман підійшов без належної підготовки, без достатньої художньої зрілості. Немає в нього відповідного ритму, бракує йому належної міцної лексики, бракує скристалізованості світогляду.

Це знов характерно не тільки для Штурмана. На це хворіють майже всі поети, що торкнулися заводу.

Дуже маленьке місце в поезії посідають ще „важкі слова“, про які ми вище говорили.

За те ми знаходимо у молодих поетів чимало „легких“ слів, які легко вимовляються і які легко ковтаються.

Наприклад:

„Люба дівчина, мила душа,
Хочеш мене побачити, дивись на місяць“...

Тільки в двох рядках, що тут ми подали, ви бачите і дівчину, душу, і місяць...

Продовжуємо:

„Місяць самотній і вічно самотній,
Я теж самотній, я теж один“...

Ви певно подумаете, що ці рядки належать Л. Резнікові.
Згадайте рядки:

„Горе мені, горе мені,
Я самотній“...

Зовсім ні. „Я теж самотній, я теж один“, пише поет, комсомолец Олевський. Л. Резнік писав кількома роками раніше, що він „самотній“. 1930 року приходить Олевський і перегукується з Резніком. Він заспокоює його: „я теж самотній“...

А до свого циклу віршів „Про дуже близьких“, до циклу, що сповнений хитаннями, ваганнями і чужими впливами, Олевський вважав за потрібне додати такий пост-скриптус:

„Та як не гоїдатись моему човну,
Коли море хвилюється так“...

Замість пост-скриптусу (хоча...), який засудив би його вагання, Олевський подає таку пару рядків, що бринять як виправдання його вагань:

„Та як не гоїдатись моему човну,
Коли море хвилюється так“...

В своїй останній поемі „Шахти“ Олевський пробує змінити свою ходу, але й тут ми бачимо досить помітні сліди ліричної розхлябаності і пасивного глядацтва, що йдуть від „зросту“.

Верхоглядство, „нальотництво“, гастролерство, що приносять пару модних слів про „велику країну“, і не більше, перетворюється на хронічну хоробу.

Ось візьміть, наприклад, Дріза: він написав цикл поезій про „Арсенал“. Добре бажання.

Ми гаразд знаємо заслуги київського Арсеналу. Безперечно його робітники заслуговували на великі художні твори. Тому це ім'я викликає особливу цікавість. На жаль, ми в циклі опріч цього дужого імени майже не бачимо нічого про „внутрішнє“ Арсеналу. Дріз побачив тільки вивіску. А може він і вивіски не бачив, і написав цей цикл тільки на тій підставі, що здалека побачив дах Арсеналу. Тільки цим можна пояснити такий „арсенальний“ вірш:

„Коли прокидається
Годинник на башті,
Цілує на даху
Голуб голубку.

Такі молоді

Такі молоді

Світло й сяєво

багреця

Рине, длеться

В кожну щілину

Уже двіє

Уже двіє

Я бачу, Ви хочете неперопляче запитати: де ж тут Арсенал? Заждіть, не кваптесь. Остання строфа вся присвячена Арсеналові. Слухайте:

І висоти,
Які ясні,
Люблю димки
Люблю станки
Моєю кров'ю
Моєю кров'ю".

Так закінчується одна з його поезій про Арсенал. Як бачите, єдиними представникам Арсеналу тут подаються "димки", що автор в них закоханий.

Чи це є найхарактерніше для Арсеналу. А коли палять звичайно сільську грубу, бо хіба з комину не йде дим.

В такому "підході" до теми криється величезна небезпека. Це ж власне справжнє приспособництво. У вірші ми маємо зразкове сплетіння гастролерського підходу до тематики, помножене на погану якість.

Рецепт такий: беруть купку слів, що популярні у робітничого читача, зв'язують їх римами, додають трошки "любви до диму", підсахаринюють все це дешевою романтикою і це хочять видати за "актуальну", "трепетну", "епохальну" літературу.

Цей підхід дуже поширений. Проти такого підходу ми повинні виступити якнайгостріше, через те що маємо тут справу з спробами (безперечно об'єктивними...) дискредитувати пролетарську тематику, тематику соціалістичного будівництва.

Якщо ми хочемо мати літературу, яка стояла би на висоті нашої епохи, то ми повинні боротися проти цієї "любви до диму", проти цієї сахаринної заводської тематики, проти "ура, хай живе", проти лякування дійсності, проти "літфронтівського" підходу до дійсності, проти голих гасел, проти "Я", що затоплює поезію. Візьміть, наприклад, Штурманові поезії про його домівку. Перше, про що він вважає за потрібне розповісти, це як питає фурман: "Як ся має тов. Штурман".

Чи не нагадує це Олевського в надрукованих розділах його нової поеми? Перш ніж він дає щось про шахту, він вважає за потрібне насамперед згадати автора, хай живе:

"І мовчать яблуні, і не шумлять лози,
і самотнім відчуває себе Бузя Олевський,
мов якийсь фурман, що сидить на козлах,
і йде нічним порожнім Невським"...

Бідні візники. Бідолашні рими. Хто винний, що Штурман римує з фурманом, а Олевський з Невським, і що приносять оці лукаві рими? До чого призводить оця бакханалія "Я".

До чого такі сумнівні уваги, які Олевський додав як "безплатний додаток" до своїх перших розділів.

"Дальші частини поеми компенсують описовість попередніх розділів розгортанням сюжету. Всю мою увагу звернено на те, щоб